

Kriptopis bijelog u procijepu zemlje

Nekoliko opažanja uz izdanje zbirke pjesama Marine Katinić

*Dobriła Zvonarek**

Kada se književni kritičar ili naprosto »čovjek od književnosti« susretne sa zbirkom poezije mladoga pjesnika, svoja očekivanja obično prilagodi trenutku. Taj trenutak u sebi sadrži mnoge činjenice koje valja uzeti u obzir: neiskustvo autora, zahtjevnost gradnje cjelovitoga pjesničkoga svijeta, vjerojatnost spoticanja o formu i koješta drugo što prožima pogled kritičarskoga oka. Imajući to u vidu, vjerujem da će mnogi pred kriptopisom Marine Katinić ostati ugodno iznenađeni. Iz svojega čitalačkoga iskustva, prožetoga prvenstveno sklonošću poeziji, mogu ustvrditi: rijetkost je susresti ovako zaokružen rukopis mladoga autora. Ili, da se poslužim Marininim riječima, »Kriptopis bijelog u procijepu zemlje« moglo bi se nazvati »Zbirkom rijetkosti«, prema naslovu jedne od njezinih pjesama (jer »*rijetkost* je ono što nije redovita pojava, a dobro je).

Zaokruženost pjesničkoga djela složena je činjenica, satkana od brojnih sastavnica. Moguće ju je registrirati u ponavljajućim i komplementarnim motivima, tematici te prepoznatljivome stilskom izričaju. Pribroji li se svemu tomu i jasan svjetonazor u podlozi stihova, dobiva se dovršena slika, zatvorena kružnica. Na sve navedene zahtjeve Marina Katinić dala je svoj pjesnički odgovor, čvrstim i uvjerenim autorskim glasom. Ta je uvjerenost, baš kao i srodna joj uvjerljivost, još jedna prepoznatljiva odlika ove pjesničke zbirke.

U želji da se dotakne barem djelić onoga što bi se moglo ili trebalo interpretirati, a upućuje na gore spomenutu cjelovitost, možda je najbolje krenuti od organizacije pjesama, koje su u Zbirci rasporedene u pet ciklusa: Kriptopis zemlje, Kriptopis grada, Kriptopis čovjeka, Kriptopis molitve i Kriptopis ljubavi. Zemlja, grad, čovjek, molitva i ljubav — dovoljno velik tematski prostor da se u njemu odzrcale pjesnikove preokupacije i svojstvena mu senzibilnost. Iako potencijalno udaljeni, ti tematski krugovi ipak nisu svjetovi sami za sebe; iz njihovih preklapanja iščitava se osobita »vertikala«, dimenzija koja od plošnosti vodi u trodimenzionalnost, od motiva prema svjetonazoru.

* Dobriła Zvonarek, prof. hrvatskog jezika i književnosti i diplomirani književni komparatist, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Adresa: Ul. Hrvatske bratske zajednice 4, p. p. 550, 10 001 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: dobriła.zvonarek@zg.htnet.hr

Preklapanja u Kriptopisu mogu se registrirati kroz provodnost određenih motiva, tzv. »stalna mjesta«. Motiv je pak često nalik vratima koja vode u već poznati prostor — primjerice, šalica u pjesmi »Svjetlopis težine«, smještena u vrijeme »prije no što smo rođeni«. Riječ je tek o jednome u nizu motiva kojim autorica ilustrira ideju o pravome životu prije ovozemaljskoga, o »poglavlju prije početka« u kojemu je bilo moguće autentično i smisljeno postojanje. Težnja povratku u mitsku pretpovijest također je jedan od simptoma osobitoga odnošenja prema vremenu koje autoricu, čini se, posebno fascinira. Čitatelj se naprosto ne može oteti dojmu da je gotovo sve u ovoj poeziji postavljeno u odnos prema toj dimenziji, da je vrijeme jedna od tematskih preokupacija čitave Zbirke. Između cjeline koja je bila prije i raspršenosti koja je sada, u »zavojnici vremena«, odigrava se drama postojanja, i sama tako zarobljena »vremenskim«. Sadašnjost, kao prostor u kojemu je komunikacija onemogućena, a vrijeme rascijepljeno na brojna privatna vremena i trenutke, nameće jasnu potrebu fiksiranja, svetinje trenutka, kao mogućega spasa pred prolaznošću i zaboravom. More se u tom nastojanju nerijetko javlja kao motiv koji može uspostaviti tu stabilnost, vječnost zaustaviti u trenutku. Bijeg pred difuznošću vremena očituje se i u već spomenutoj težnji za uspostavljanjem ravnoteže koja je postojala u vremenu prije ovoga, u mitskoj cjelovitosti. Treći je izlaz pak ponuđen u pjesmi »Priča o vremenima« gdje se uhvaćenost u vrijeme, kao dijagnoza stanja, razrješava rezigniranošću: »i što nam preostaje nego slegnuti ramenima / i prestati se boriti s vremenima«.

Kada je riječ o stalnim mjestima ovoga pjesničkog kriptopisa, izdvojila bih i snažnu upućenost lirskoga subjekta na transcendentno te težnju da se u onostrano ude, uroni čitavim bićem. Prožimanje s Drugim, u kojemu se uglavnom naslućuje božanski rukopis, nerijetko rezultira simbiozom, hibridnošću, pa čak i parazitnošću, što je također vrsta uronuća. Generalno, teško se oteti dojmu da lirskom subjektu kronično nedostaje druga polovica, za kojom je u vječnoj potrazi. Ta iskonska čežnja vidljiva je u želji za povratkom u Adamovo rebro, simbol supostojanja dvojega u jednom; u personificiranome svežnju lavande uraslom u tijelo lirskoga subjekta, u slici željenoga povratka u utrobu pramajke, u koferima punim »fine, svilene samoće«, kao i u nizu drugih pjesničkih slika i motiva kojima je zasićen ovaj rukopis. »Sada pijem mlijeko tvoje odsutnosti«, progovara lirski subjekt, ali ne samo u pjesmi oksimoronskoga naslova »Svjetlopis težine«, već na razini čitave Zbirke.

Motiv koji se također provlači cijelim Kriptopisom jest zemlja, središnji motiv prvoga od pet ciklusa. Na razini Zbirke on je uzdignut gotovo do simbola, vezujući uz sebe značenje plodne postelje, sigurnosti uterusa, početka i kraja ciklusa stvaranja i propadanja. Premda se lirski subjekt na nj referira uglavnom na tragu kršćanskoga poimanja stvari, nerijetko ostaje dojam da se to poimanje nadilazi, a simbolika značenjski širi. Zemlju se ne smije zaboraviti, njezina se jezika valja prisjetiti jer on je predznanje, preduvjet svakoga govora.

Nedvojbeno, na bliskost s morem, zemljom i prirodom općenito, kao motivima kojima se umnažaju i bogato kreiraju značenja, utjecao je i stvarni locus, Korčula, gdje je pjesnikinja napisala većinu svojih stihova. Čini se da je upravo

ondje ostvaren najplodniji odnos s okolinom, vjerojatno i kao rezultat najdublje kontemplacije. A upravo je duboka refleksivnost još jedna prepoznatljivost Zbirke. Izdvojila bih u tom kontekstu pjesmu »Anđeli« iz *Kriptopisa molitve*, koju donosimo u izboru. Upravo stihovi te pjesme grade najuobličeniiji svijet u stihovima mlade autorice, svijet anđela, iako se, pomalo paradoksalno, upravo tome svijetu u najmanjoj mjeri može odrediti oblik. Jer anđeli su »fini tanki spektrogrami«, »šuplja vretena«, »prozirne prazne kutije«, s prazninom među krilima. Oni su također dio onoga skrivenog svijeta čiju prisutnost lirski subjekt naslućuje, a s kojim je ovaj, neautentični život, izgubio čvrstu poveznicu.

Refleksivnost, intelektualizam, doživljaj svijeta utemeljen na bogatoj filozofskoj podlozi, književnim i biblijskim referencijama — to su neke od snažnijih odlika poezije Marine Katinić. Tek katkad spomenuti se intelektualizam nekako spotakne sam o sebe, poneka riječ zazvoni kao da je sama sebi svrhom. No to je tek sitnica u općem dojmu, koja ni najmanje ne narušava izrazito pozitivnu percepciju ovoga pjesničkog djela.

Na kraju ovoga kratkog pregleda bilo bi poželjno i ponuditi odgovor na pitanje: zašto je autorica svoju Zbirku odlučila prozvati kriptopisom? Koje se tajne skrivaju među njezinim stihovima? Je li to tajnovit svijet s onu stranu izravne spoznaje, koji se nastoji dotaći kroz interakciju sa zemljom, morem, stablima...? Svijet anđela, autentičnoga postojanja i smislene komunikacije? Ispisivanje svijeta na pozadini tajnovitoga čini i našu stvarnost drugačije osmišljenom. Jer svijet koji nam je predstavila Marina oslobođen je automatizama, pročišćen začudnošću, nanovo rođen da bismo ga mogli otkrivati i u njega upisivati vlastito iskustvo. »Kriptopis bijelog u procijepu zemlje« stoga je i početak niza drugih mogućih svjetopisa, u koje se može uputiti svaki od potencijalnih čitatelja. Vjerujem da će Zbirka potaknuti mnoge da na taj izazov ponude svoj odgovor.

Svežanj lavande

*Držala sam danas svežanj lavande
onako kako se dijete nosi
i on se odjednom počeo radati u oblik i mjeru;
dobio je lice i udove
gledao me velikim svojim očima.
Na rukama su mu savitljivi dugi prsti narasli
i tada je počeo ruke oko mojih leđa obavijati
prste među rebra zavlačiti
omotavati se oko kostiju,
sve do velike srčane aorte.
I tada sam znala:
nitko više nikada implantat lavande neće moći odstraniti*

25. lipnja 2011., Zagreb

More

*More je kao otočka starica naslonjena na zid urušene kuće;
gleda u smjeru posve nepoznatom
sama za se mrmlija šušnjave nerazumljive riječi
prebire i moli svoju brojanicu*

*Kraj nje prolaze kao pored nekog čuda
jer ona pripada ne nekom drugom vremenu
nego svijetu u kojem je vrijeme stalo
nego svijetu u kojem vremena zapravo i nema*

*ona nosi tamnu staru odjeću kakvu više nitko ne nosi
a njene oči vide mnogo dalje od očiju mladih
jer one sežu u vrijeme kad je sve ovo što oni vide tek nastajalo*

*More
tako je i more zaokupljeno svojom klopotavom pjesmom
svojom nerazumljivom molitvom
i čini se da se na takozvane promjene i ne osvrće*

*jer ono razumije i zna da su sve mijene u svijetu ljudi tek smiješna
proviranja pjene navrh vala
kozmos i eros i tanatos i fobos i febos
sve je to moru poznato
ono je bilo prije svih vikača i poduzetnikā
i ono će nadživjeti sve tankere i sve brokere i sve nebodere*

*Zato more mudro šuti.
ne iscrpljuje se u ispraznom brbljanju
nego smireno ponavlja svoju litaniju u ritmu bezvremene čegrtaljke
vječnosti.*

Veli Drvenik, 19. 08. 2010.

Priča o vremenima

*Ti u svome vremenu ostaješ i dalje krećeš.
U svoje vrijeme uhvaćena, ja u njemu trajem.*

*Naša su se dva vremena učvorila
u trenutku
da bi se rasplela
i svaka nit za sebe sama dalje vijugala*

*A čudno je to
da trenutak–čvorište
uporno i uporno i dalje traje
On je sam za se jedno novo vrijeme nepomično
vrijeme bez vremena
vječno zrcalno sada*

*Još prije negoli je vrijeme postalo
bilo je odlučeno
da će bezbroj vremenā svako svojim putem brodit*

*Zazidala sam sebe u čvrst utvrđeni grad
no moje me vrijeme ipak pronašlo*

Ono, moćni demon raspādā, sve će nas preobraziti u radiovalove.

*I što nam preostaje nego slegnuti ramenima
i prestati se boriti s vremenima.*

13. 03. 2012., Korčula

Andeli

*Andeli nisu lađe pahuljastog treperenja.
oni ne lete
oni ne hode
Andeli svu vječnost nepomično stoje
na drevnom pragu od Tamo ka Ovdje*

*Andeli nisu Božji cik u tišini
oni su obruči tišine same
tišine kroz koju se zveckav zvuk širi
i putuje*

*Oni su fini tanki spektrogrami
na kojima bijela svjetlost samu sebe kaže.*

*Oni su šuplja vretena.
prozirne prazne kutije*

*Andeli nemaju očiju
oni ne motre
oni zrcale akrilno Motrenje
kojim sve stvari same sebe motre*

*Ruke su im svitci papirusa
i svako je andeosko lice spekulum
u kojem se kozmopis stvaranja s tvrdom upornošću pojavljuje*

*Andeli nikad nisu zauzimali previše prostora.
između krila kerubina oduvijek je praznina
koja upije sve poteze
spektrografiju bijele svjetlosti
vezivo neutrudive slave Božje.*

Božić, 2011., Korčula

Jednom ćemo

Josipi i Karlu

*Jednom ćemo ćemo će mo
Jednom ćemo ti i ja
oslijepjeti iznenada*

*Naći ćemo sebe ostavljene
u prostranoj nekoj dvorani s mnogo stupova.*

*od svih ćemo šuštavih slika, plavih i zelenih, odahnuti.
za sve ćemo znano obnevidjeti
i zaboravit ćemo ćemo će mo
sve što smo čuli i vidjeli.
Mirisat ćemo zidove, pipat ćemo zrak
kao dvoje djece u praskozorje
na vratima bijele sobe, Sobe u koju se ne ulazi*

*Jednom ćemo ti i ja
biti vraćeni poglavlju prije početka
kada svijet još nije znao za brojke, riječi i krhotine*

*Okrenut ću se dok budeš prilazio
Zastat ću preneražen kad se budeš okrenula
Srest ćemo se na kraju bijele kolonade.
Napipat ću tvoj grkljan i laktove*

*Jednom ćemo ti i ja
zaroniti u razlupani mramor noći
i slijepi, nad tajnama nikad ispričanim zanijemjeti*

*Tada ćemo ćemo će mo
sam ćeš odmotati čvrste bijele zavoje*

*i ja ću se ponovo vratiti u tvoje rebro
i ti ćeš ponovo usnuti
dok se svijet još jednom ne stvori iz bijele tišine*

Lipanj 2011., Zagreb

Svjetlopis težine

*Otkinuta je bijela šalica tvog bića od mojih dlanova.
već dugo
već dovoljno dugo
na vratima sobe more stoji.*

*I prije no što sam zavjetovala šutnju
grlo je samo prestalo govoriti.
glasiljke su spoznale
da su dvije krhotine, od zdjele Drugog odlomljene*

*Otkad te more zadržalo kod sebe
bol je nutarnje strune na govor nabirala
a potom se u mome krilu rastopila
strune obamrla, riječi rasplinula*

*Zamotala sam svoje nago tijelo u kamene svodove.
moru dopustila
da navire*

*Pučilo me kako je bilo prije no što smo rođeni
u Zemlji purpurnog lišća
nije bilo riječi
nego smo bili ti i ja
ručke na šalici tada cijeloj
govoriti nije trebalo
bijelim smo se mlijekom jasnoće hranili*

*Sada pijem mlijeko tvoje odsutnosti
teško mlijeko šutnje
kaplje po podu sobe
i piše svjetlopisom tišine*

*Ja više ne mogu govoriti ni moliti.
A more i dalje na vratima stoji.*

3.1.2012., Korčula